

dr Magdalena Karkowska
Uniwersytet Łódzki
Wyższa Szkoła Kupiecka w Łodzi

Uwarunkowania nadmiernej absencji i wagarów w opiniach uczniów , nauczycieli i rodziców (na podstawie badań przeprowadzonych w łódzkich gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych w czerwcu 2007r.)

Wagary i inne formy absencji szkolnej uczniów od dawna stanowią przedmiot refleksji nauczycieli, dyrektorów szkół, rodziców i wszystkich tych, którym kariera szkolna dzieci i młodzieży nie jest obojętna . Dbałość o to, by uczniowie należycie realizowali obowiązek szkolny jest wyrazem troski o właściwe efekty edukacji szkolnej, ale także zainteresowania dzieckiem, jego problemami, trudnościami, jakie napotyka na drodze ku wykształceniu i dorosłości .

Przeprowadzone przez Instytut Edukacji Ustawicznej dr Beaty Owczarskiej, w ramach kampanii „*Lubimy szkołę , nie wagarujemy*”, przy współpracy z Katedrą Pedagogiki Wyższej Szkoły Kupieckiej w Łodzi, badania dotyczące uwarunkowań absencji uczniów, przyniosły wiele interesujących rezultatów.

W niniejszym wystąpieniu, ze względu na ograniczenia czasowe, skoncentruję się jedynie na najważniejszych uwarunkowaniach zjawiska absencji i wagarów jako jednej z jej form , a także zaprezentuję, w jaki sposób określone zjawiska szkolne, zachowania uczniów, decyzje nauczycieli i rodziców ze sobą współistnieją, wzmacniając czy osłabiając dynamikę uczniowskiej frekwencji .

Przy pomocy trzech zróżnicowanych ze względu na odbiorców wersji ankiety przebadano łącznie 446 uczniów oraz 152 nauczycieli, a także 58 rodziców pozostających najściślej reprezentowaną w badaniach grupą . Dobór próby badawczej miał charakter celowy; uznano bowiem, że przeprowadzanie tego rodzaju badań losowo, bez wyrażenia zgody przez respondentów odczytane zostanie jako kolejna forma kontroli, czy nadzoru sprawowanego przez władze oświatowe, a co za tym idzie może wpłynąć niekorzystnie na wyniki badań. W obu rodzajach szkół : gimnazjach i liceach województwa łódzkiego (łącznie 12 szkół) przebadano wszystkich zatrudnionych tam nauczycieli , a także drugoklasistów i ich rodziców . Na zakończenie krótkiego wstępu wspomnieć należy o ewolucji pojęcia wagary, jakie dokonało się na przestrzeni lat w świadomości uczniów i prawdopodobnie także ich rodziców, na co wskazują rezultaty przeprowadzonych badań

1.1 Częstotliwość wagarów. Formy wagarów i sposoby zagospodarowania czasu podczas ich trwania

W badanej grupie 58% licealistów i 38 % uczniów gimnazjum stwierdziło, że chodzi na wagary. Wśród licealistów najwyższa częstotliwość (61% odpowiedzi) wyraża się liczbami między 2 a 5 razy w roku, z kolei największa liczba gimnazjalistów(21%) wskazała , że wagarują oni raz w roku. Są też gimnazjaliści, i jest ich niewiele mniej niż licealistów, wagarują-

cy kilka razy w roku czy w miesiącu (po 19 % odpowiedzi). Inne są wzorce i formy wagarowania w liceum, inne w gimnazjum. Gimnazjaliści w większości wagarują przez cały dzień (53%), licealistom z kolei częściej zdarza się opuszczać określone lekcje (58%): przychodzić później niż rozpoczynają się zajęcia, uciekać bądź wychodzić i wracać do szkoły ponownie (tzw. wagary internistyczne). Tendencja taka wiąże się, jak można sądzić, ze zwiększoną kontrolą w gimnazjum, a także różnymi formami monitoringu, który utrudnia uczniom przyjście i opuszczenie szkoły w dowolnym momencie (identyfikatory, zakaz opuszczania budynku w czasie przerw, dyżury nauczycieli i pracowników ochrony w szatni). Możliwe też, że im młodszy uczeń tym gorzej wyobraża sobie konsekwencje opisanego powyżej, wybiórczego uczestniczenia w zajęciach szkolnych. Zatem decydując się na nieobecność, traktuje ją jako całodzienną. Licealista nie zawsze tak postępuje (42%). Zależności powyższe ilustruje tabela nr 1 (opracowanie własne autorki tekstu).

**Tabela 1 –
Częstotliwość i formy spędzania wagarów w opinii uczniów gimnazjum i liceum**

| 1. Czy chodzisz na wagary ? | UCZNIOWIE LICEUM | UCZNIOWIE GIMAZJUM |
|---|---------------------|-----------------------|
| a. tak | 58 % | 35% |
| b. nie | 42 % | 65% |
| 2. Jak często chodzisz na wagary ? | | |
| a. raz w roku | 15 % | 21% |
| b. 2-5 razy w roku | 61 % | 19% |
| c. kilka razy w miesiącu | 18 % | 19% |
| d. wcale nie wagaruję | 6 % | 40% |
| 3. Czy wagarujesz przez cały dzień, czy opuszczasz określone lekcje ? | | |
| a. wagaruję przez cały dzień | 42 % | 53% |
| b. opuszczam określone lekcje | 58 % | 47% |
| 4. Czy wagarujesz : | | |
| a. sam/ -a ? | 47% | 20% |
| b. z kolegami/ koleżankami ? | 53% | 80% |
| 5. Co najczęściej robisz podczas wagarów ? | | |
| a. zostaję w domu | 30% | 64% |
| b. idę do kolegi/ koleżanki | 19% | 26% |
| c. przebywam na terenie szkoły w rzadko odwiedza- | 7% | 3% |

| | | |
|----------------------------------|------|----|
| nych przez nauczycieli miejscach | | |
| d. chodzę po mieście | 27% | 1% |
| e. uczę się w domu | 12 % | 1% |

Istotną kwestią są formy wagarowania (zbiorowo/ z kolegami i koleżankami bądź indywidualnie), a także sposoby zagospodarowania czasu na wagarach. Przeprowadzone badania wykazały, że towarzystwo kolegów/ koleżanek, a więc czynnik presji otoczenia społecznego jest istotny przede wszystkim w gimnazjum; aż 80 % wagarowiczów opuszcza zajęcia szkolne w towarzystwie. Z kolei tylko 20 % przebywa podczas wagarów sama. Wśród licealistów tendencja taka nie występuje; podobna ilość respondentów wypowiedziała się, że wagaruje sama (47%) i podobna, niewiele większa ilość (53%) przyznała, że czyni to w towarzystwie kolegów. Rodzi to określone wnioski w odniesieniu do pracy wychowawczej - wydaje się, że szczególnie w gimnazjum istotne jest rozpoznanie w klasie czy poza nią grupy uczniów, którzy sobie towarzyszą podczas wagarów i wzmacniają wzajemnie postawy niechęci wobec szkoły, czyniąc nieuczestniczenie w zajęciach jednym z wzorców atrakcyjności interpersonalnej w klasie, mają też z pewnością swoje ulubione sposoby i miejsca spędzania czasu poza szkołą. Rozpoznanie ich, przydzielenie uczniom zadań, które mogłyby uatrakcyjnić czas spędzany w szkole to tylko niektóre z możliwych reakcji wobec uczniowskich, zbiorowo praktykowanych wagarów .

Pytanie dotyczące sposobu zagospodarowania czasu podczas wagarów ujawniło wspomnianą wyżej tendencję do ewolucji znaczenia tego terminu. Niegdyś wagary rozpatrywane były jako nieusprawiedliwiona , nie spowodowana chorobą czy innymi , ważnymi przyczynami, jednorazowa czy powtarzająca się nieobecność na zajęciach szkolnych, o której nie wiedzą rodzice. Wagary tak rozumiane spędzane były poza domem. Obecnie wagarujący w dużej części przebywają w domu (bardzo duży odsetek odpowiedzi w obu badanych grupach: odpowiednio 64% gimnazjalistów i 30 % licealistów,)jak pokazują dalsze wyniki badań, nierzadko za wiedzą i zgodą rodziców. Rodzice pozwalają im tam pozostać często z błahych przyczyn, nierzadko dlatego, że nie widzą nic złego w praktykowaniu w czasie przeznaczonym na naukę alternatywnych, a niekoniecznych do natychmiastowej realizacji zajęć takich: jak dodatkowe zajęcia pozaszkolne, wizyty u lekarza (oczywiście te o charakterze konsultacyjnym, a nie interwencyjnym czy diagnostycznym), załatwianie spraw rodzinnych, zakupy, a nawet wyjazdy o charakterze turystycznym. Pojawia się pytanie, czy taka forma absencji może być nazwana wagarami ? Do zagadnienia tego powrócę w dalszej części rozważań.

Gimnazjaliści, zgodnie z wcześniej rozpoznanym wzorcem, przebywają podczas wagarów w towarzystwie kolegów (26%), do rzadkości należy wśród nich chodzenie w tym czasie po mieście (obawa przed byciem łatwo zidentyfikowanym i odnalezionym ? zagrożone poczucie bezpieczeństwa ?); bardzo rzadko zdarza im się czas ten poświęcać nauce. Licealiści odwrotnie, poza tym, że chodzą po mieście, odwiedzają kolegów/ koleżanki, także uczą się (12%). Zarówno uczniowie gimnazjum jak i liceum unikają przebywania podczas wagarów w szkole. Bywają w miejscach rzadko uczęszczanych, a więc i gorzej nadzorowanych

przez nauczycieli. Można zatem podsumować, że o ile licealiści nie są zależni od towarzystwa, a zatem i presji społecznej ze strony rówieśników, o tyle jest ona ważnym czynnikiem zachęcającym do wagarów wśród gimnazjalistów. Licealiści unikają szkoły jako takiej podczas wagarów, gimnazjaliści w ogóle sytuacji związanych z uczeniem się.

1.2 .Przyczyny i powszechność zjawiska wagarów w opiniach gimnazjalistów i licealistów

Wśród przebadanych uczniów wiek nie jest istotnym czynnikiem różnicującym wskazywane przyczyny wagarów. I tak licealiści w przeważającej części chodzą na wagar, ponieważ: czują się przeciążeni nauką (24%), nudzą się w szkole (16%), mają zbyt wiele lekcji jednego dnia (16%), a także nie radzą sobie z nauką (15%). Nie mają istotnego wpływu na wagar takie czynniki jak strach przed nauczycielami, zła atmosfera w szkole czy poczucie zagrożenia (narkotyki , przemoc).

Gimnazjaliści, jak wskazują badania, wagarują z podobnych przyczyn z pominięciem nieradzenia sobie z nauką i uwzględnieniem jeszcze jednej, pomijanej przez licealistów przyczyny czy raczej uwarunkowania, którą jest powszechność zjawiska i jego usytuowanie w kulturze społeczności szkolnej ("*wszyscy chodzą czasem na wagar więc i mnie się zdarza* „). Zależności powyższe ilustruje poniższa tabela 2 (opracowanie własne autorki tekstu).

Tabela 2 –

Przyczyny i powszechność zjawiska wagarów w opiniach gimnazjalistów i licealistów

| 1. Dlaczego chodzisz na wagar? (wybierz wszystkie pasujące odpowiedzi) | UCZNIOWIE LICEUM | UCZNIOWIE GIMNAZJUM |
|--|------------------|---------------------|
| a. wszyscy chodzą czasem na wagar więc i mnie się zdarza | 10% | 25% |
| b. wagaruję, bo jest zbyt wiele lekcji jednego dnia | 16% | 15% |
| c. boję się nauczycieli | 6% | 6% |
| d. nudzę się w szkole | 16% | 14% |
| e. nie radzę sobie z nauką | 15% | 10% |
| f. nie czuję się w szkole bezpiecznie (narkotyki, przemoc) | 1% | 2% |
| g. atmosfera w szkole jest zła | 4% | 2% |
| h. czuję przeciążenie nauką | 24% | 24% |
| i. są nieścisłości w regulaminie szkoły /kontrakcie, prowadzące do nieporozumień z nauczycielami | 3% | |

| | | |
|--|----|----|
| j. są jeszcze inne przyczyny. Jakie? | 5% | 2% |
|--|----|----|

Podsumowując, zaskakuje fakt, iż tak niewielką rolę w stymulowaniu nieobecności w szkole odgrywają poczucie zagrożenia, brak bezpieczeństwa wywołany przemocą, propagowaniem narkotyków, które to zjawiska są szeroko nagłaśniane przez media oraz monitorowane przez władze oświatowe. Albo więc nasze szkoły z dnia na dzień stały się miejscami bezpiecznymi, wolnymi od przemocy i zagrożeń, albo ankietowani boją się o tym mówić, gdyż mało prawdopodobne jest, aby szykanowanie, prześladowania, wyzwiska, zastraszanie i epizody molestowania seksualnego, czy dystrybucja narkotyków nie wywierały wpływu na decyzję o pójściu uczniów na wagar. Nasuwa się myśl, że skoro jedną z głównych przyczyn wagarów jest przeciążenie nauką wywołane przeładowanym programem nauczania, należy starannie rozważyć wprowadzanie programów i klas autorskich, nierzadko zakładających wielokrotne przekroczenie przeciętnego czasu nauki w szkole przewidzianego czy zalecanego normami wiekowymi; a także unikać realizacji już istniejących podstaw programowych w sposób nieadekwatny do możliwości i potrzeb poznawczych uczniów, za to będący wyrazem wygórowanych ambicji czy aspiracji nauczyciela. Nie chodzi tu o rozwijanie zainteresowań uczniów, ale o niezdrową konkurencję w między klasami czy szkołami w zakresie wyników nauczania czy liczby laureatów olimpiad przedmiotowych itp.

Ważną przyczyną wagarów jest, jak się okazuje, znudzenie uczniów, które może być uwarunkowane zarówno niechęcią do stosowania inicjatyw i innowacji pedagogicznych przez nauczycieli (lekcje prowadzone są w sposób monotony, powtarzalny, program rutynowo realizowany, angażowane są te same od lat, werbalne metody przekazu treści), jak i swoiste przestymulowanie bodźcami kulturowymi powodujące, że uczniowi będącemu w wieku dojrzewania, mającemu nieograniczony dostęp do mediów, ze szczególnym uwzględnieniem Internetu, a jednocześnie nie stymulowanemu poznawczo w odpowiedni sposób, generalnie wszystko wydaje się nudne, niewarte głębszej analizy i wysiłku intelektualnego.

Istotnym uwarunkowaniem wagarów wydaje się być ocena samego zjawiska i reakcja ze strony tak rodziców jak i nauczycieli. Tabele nr 3 i 4 częściowo ilustrują te zależności.

Tabela 3 –

Ocena zjawiska wagarów i reakcje wobec nich prezentowane przez licealistów i ich rodziców (opracowanie własne autorki)

| 1. W jaki sposób oceniasz zjawisko wagarów ? | RODZICE LICEALISTÓW | LICEALIŚCI |
|---|---------------------|------------|
| a. to jest coś złego | 46 % | 10% |
| b. każdy czasem idzie na wagar | 40 % | 40% |
| c. wagar nie są niczym złym | 2 % | 34% |
| d. nie mam zdania - ani to dobre ani złe zjawisko | 12 % | 16% |

| | | |
|--|-------|-----|
| 2. Jak reagują Twoi rodzice kiedy dowiadują się o wagarach : | | |
| a. rozmawiają ze mną o przyczynach wagarów | 60% | 29% |
| b. starają się być wyrozumiali i piszą usprawiedliwienie | 5% | 24% |
| c. złością się | 13% | 18% |
| d. nakazują bezwzględne chodzenie do szkoły | 13% | 14% |
| d. ograniczają moją swobodę | 7% | 6% |
| f. stosują kary | 2% | 2% |
| g. nie interesuje ich , czy wagarujesz | ----- | 1% |
| h. w inny sposób. Jaki? | ----- | 6% |

Środowisko rodzinne jest istotnym czynnikiem warunkującym stosunek do otoczenia i samego siebie, a więc oddziałuje też na przyjmowane przez młodych ludzi postawy wobec realizacji obowiązku szkolnego. Rodzice licealistów obok negacji wagarów pozostają wobec nich ambiwalentni (łącznie 52 % badanych, albo nie ma zdania w kwestii oceny wagarów jako zjawiska, albo uważa je za powszechny element kariery szkolnej każdego ucznia). Sami licealiści są zgodni ze swymi rodzicami poza tym, że znacznie powszechniej przychylają się do sądu, że wagary nie są niczym złym. Rodzice gimnazjalistów są pod tym względem mniej pobłażliwi; 60 % jednoznacznie negatywnie ocenia zjawisko, ale też pozostają w pewnym stopniu ambiwalentni (łącznie 40 % odpowiedzi wskazujących na przekonanie o powszechności wagarów, wręcz jego stereotypizowanie i brak jednoznacznej opinii w ich kwestii). Dalej, w obszarze reakcji wobec wagarów zarysowują się poważne rozbieżności, których źródła poszukiwać można w obserwowanych na co dzień, mało otwartych i mało satysfakcjonujących dla obu stron pod względem emocjonalnym i społecznym kontaktach rodzic – dziecko. Rozbieżności owych dowodzi zarówno rozmowa jak i usprawiedliwianie godzin, które z założenia powinny pozostać nieusprawiedliwione. Około 1/3 (29 % licealistów i 32% gimnazjalistów) przyznało, że rodzice w sytuacji wagarów z nimi rozmawiają. Z kolei rodzice deklarują stosowanie takiego środka wychowawczego odpowiednio w 60 i 50 % przypadków. Oznacza to, że albo rodzice rozmawiają nie ze swoimi dziećmi, albo nie na temat wagarów, albo rozmowa ta nie jest postrzegana przez badanych nastolatków jako efektywny sposób rozwiązywania problemu jakim są wagary .

W liceum tylko 5 % rodziców deklaruje, że usprawiedliwia nieobecności spowodowane wagarami, w gimnazjum dzieje się tak dwa razy częściej -10 % badanych rodziców pisze usprawiedliwienia wiedząc, że dziecko było na wagarach. Sami uczniowie podają jeszcze większe liczby, wskazując, że ¼ rodziców(24%) usprawiedliwia wagary , (liceum); w gim-

nazjum jest to 16 %. I tutaj, albo nastolatki chcą pochwalić się liberalizmem rodziców, albo rodzice boją się przyznać, jak często naprawdę przechodzą do porządku dziennego nad wagarami.

W tych warunkach, bez współpracy rodziców walka ze zjawiskiem uczniowskiej absencji jest trudna. Reakcje jednoznacznie negatywne czy nacechowane konsekwencją i postawą wymagającą (bezwzględny nakaz chodzenia do szkoły, złościenie się, karanie, ograniczanie swobody) są zdecydowanie rzadsze szczególnie wśród rodziców licealistów, i w kwestii częstotliwości ich występowania ankietowani rodzice i dzieci w obu grupach są zgodni.

Tabela 4 -

Ocena zjawiska wagarów i reakcje prezentowane wobec nich przez gimnazjalistów i ich rodziców (opracowanie własne autorki tekstu)

| 1. W jaki sposób oceniasz zjawisko wagarów ? | RODZICE UCZNIÓW | UCZNIOWIE GIMNAZJUM |
|--|-----------------|---------------------|
| a. to jest coś złego | 60% | 24% |
| b. każdy czasem idzie na wagar | 20% | 39% |
| c. wagar nie są niczym złym | ----- | 21% |
| d. nie mam zdania - ani to dobre ani złe zjawisko | 20 % | 16% |
| 2. Jak reagują Twoi rodzice kiedy dowiadują się o wagarach : | | |
| a. rozmawiają ze mną o przyczynach wagarów | 50% | 32% |
| b. starają się być wyrozumiali i piszą usprawiedliwienie | 10% | 16% |
| c. złością się | 20% | 20% |
| d. nakazują bezwzględne chodzenie do szkoły | 10% | 10% |
| e. ograniczają moją swobodę | 10% | 10% |
| f. stosują kary | ---- | 12% |
| g. nie interesuje ich, czy wagarujesz | ----- | ----- |
| h. w inny sposób. Jak? | ----- | ----- |

1.3 Wagary w opinii nauczycieli - czyli jak radzi sobie szkoła z nieusprawiedliwionymi nieobecnościami uczniów ?

Spośród dziesięciu podanych w kafeterii propozycji radzenia sobie z wagarami czy rozwiązywania trudnych z wychowawczego punktu widzenia i prowadzących do wagarów

sytuacji, najwięcej nauczycielskich wyborów przypadło na: organizowanie okolicznościowych imprez w okresach sprzyjających wagarom (pierwszy dzień wiosny, egzaminy końcowe, ostatnie dni przed zakończeniem roku szkolnego), przyznanie prawa do określonej liczby nieprzygotowań w semestrze, możliwość negocjowania i zmiany terminu sprawdzianu, a także tzw. dzień bez złych stopni. Odpowiednio w liceum takimi sposobami na szerszą skalę są jedynie: prawo do nieprzygotowań, honorowanie zasady tzw. szczęśliwego numerka (który, albo jest losowany rano, albo przypada na dzień miesiąca odpowiadający numerowi jaki uczeń ma w dzienniku). Niskim zainteresowaniem cieszy się otwarta komunikacja z nauczycielami, możliwość poprawy złej oceny (liceum) oraz pomoc koleżeńska i nauczycielska w sytuacjach trudnych (gimnazjum); najniższe notowania osiągnęły stymulowanie autonomii w postaci prawa do samodzielnego usprawiedliwiania godzin w semestrze (co ciekawe w gimnazjum nauczyciele widzą taką możliwość „aż” w 7 %, w liceum, gdzie uczniowie starsi, bardziej dojrzały i wydawać by się mogło, nieuchronnie stojący na progu, za którym pojawia się konieczność ponoszenia odpowiedzialności za własne słowa, czyny i dokonywane wybory – jedynie w 2 %).

Kolejną kwestią jest rozbieżność w deklaracjach i rzeczywistych sposobach postępowania nauczycieli postrzegana przez uczniów gimnazjum, a dotycząca szczególnie organizacji okolicznościowych imprez, respektowania nieprzygotowań (15 % z 64 deklarowanych), dnia bez złych stopni (6% z 38 deklarowanych). Zjawisko powyższej rozbieżności prawie nie występuje w liceum. Za taki obraz sytuacji odpowiedzialnych może być kilka czynników: wygórowane oczekiwania uczniów (np. prawo do bycia nieprzygotowanym dowolną/ każdą ilość razy w semestrze, niespektowanie ograniczeń w tej kwestii), niechęć do szkoły i nauczycieli, objawiająca się fabularyzowaniem w badaniu, ale też nauczycielska nieuczciwość w udzielanych odpowiedziach.

Reasumując, szkoła słabo radzi sobie ze zjawiskiem wagarów. Zastanawia tu niechęć czy też niewiara w możliwości rozwiązania kwestii wagarów w sposób demokratyczny, promujący wzrastającą autonomię uczniów, oparty na komunikacji i dialogowym modelu interakcji uczeń – nauczyciel (dobra komunikacja, pomoc koleżeńska, prawo do samodzielnego usprawiedliwiania nieobecności).

Ilustrację przeprowadzonej analizy odpowiedzi stanowią tabele 5 i 6.

Tabela 5-

Sposoby radzenia sobie z wagarami w liceum w opiniach uczniów i nauczycieli :

| 1. Czy w Twojej szkole podejmowane są jakieś sposoby przeciwdziałania nieusprawiedliwionym nieobecnościom uczniów? Jakież? (wybierz wszystkie pasujące odpowiedzi) | NAUCZYCIELE LICEUM | UCZNIOWIE LICEUM |
|--|--------------------|------------------|
| a. dzień bez złych stopni | 4% | 7% |
| b. szczęśliwy numererek (osoba nie pytana | 15% | 17% |

| | | |
|--|-----|-----|
| danego dnia) | | |
| c. dobra, otwarta komunikacja z nauczycielami | 10% | 3% |
| d. pomoc koleżeńska i nauczycielska w trudnych sytuacjach | 11% | 5% |
| e. okolicznościowe imprezy w szkole (np. w pierwszy dzień wiosny, przed końcem roku szkolnego, w czasie matur) | 11% | 11% |
| f. prawo do samodzielnego usprawiedliwiania nieobecności | 2% | 1% |
| g. prawo do określonej ilości nieprzygotowań do lekcji | 16% | 20% |
| h. możliwość przełożenia sprawdzianu, czy odpowiedzi na inny termin | 8% | 14% |
| i. możliwość poprawy złej oceny | 11% | 18% |
| j. żadne z tych | 11% | 4% |

Tabela 6 –

Sposoby radzenia sobie z wagarami w gimnazjum w opinii uczniów i nauczycieli

| 1. Czy w Twojej szkole podejmowane są jakieś sposoby przeciwdziałania wagarom /Jeśli tak, zaznacz jakie. | NAUCZYCIELE GIMNAZJUM | UCZNIOWIE GIMNAZJUM |
|--|-----------------------|---------------------|
| a. dzień bez złych stopni | 38% | 6% |
| b. szczęśliwy numer (osoba nie pytana danego dnia) | 29% | 9% |
| c. dobra, otwarta komunikacja z nauczycielami | 20% | 7% |
| d. pomoc koleżeńska i nauczycielska w trudnych sytuacjach | 13% | 10% |
| e. okolicznościowe imprezy w szkole (np. w pierwszy dzień wiosny, przed końcem roku szkolnego, w czasie matur) | 64% | 15% |
| f. prawo do samodzielnego usprawiedliwiania nieobecności | 7% | 4% |
| g. prawo do określonej ilości nieprzygotowań do lekcji | 64% | 15% |
| h. możliwość przełożenia sprawdzianu, czy odpowiedzi na inny termin | 44% | 12% |

| | | |
|---------------------------------|------|-----|
| i. możliwość poprawy złej oceny | 75 % | 20% |
| j. żadne z tych | 3 % | 2% |

1.4 Inne uwarunkowania absencji uczniowskiej . Wnioski po badaniach

Niewątpliwie wagary, choć prowadzą do absencji, większej lub mniejszej liczby nieusprawiedliwionych godzin, zaległości w nauce, pogarszają wyniki egzaminów zewnętrznych, uczą nieobowiązkowości, a ich tolerowanie odracza moment wzięcia odpowiedzialności za siebie przez dorastającą osobę na bliżej nieokreśloną przyszłość, nie są jedyną zbadaną przyczyną nieobecności uczniów na lekcjach.

W wyniku zastosowania tej samej ankiety stwierdzono, że obok wagarów istotnymi motywami szkolnej absencji uczniów są: wizyty u lekarza (odpowiednio w odniesieniu do gimnazjalistów i licealistów 32 i 23 %), wyjazdy (po 19 %), obowiązki domowe (12% tylko gimnazjaliści), inne zajęcia (12% licealiści) i przejściowa niedyspozycja (17% licealiści i 10 % gimnazjaliści). Ponad połowa rodziców usprawiedliwia tego rodzaju nieobecności (odpowiednio 67 % w odniesieniu do liceum i 54% w odniesieniu do gimnazjum), a więc są to formy absencji odbywającej się za przyzwoleniem tych ostatnich. Jednocześnie, w większości przypadków nauczyciel nie zna prawdziwego powodu nieobecności ucznia - tłumaczony jest on, jak można się domyślać powodami, w odniesieniu do których trudno zakwestionować konieczność pozostania w domu czy niestawienia się na lekcjach. Mogą to być: przejściowa i burzliwa w przebiegu niedyspozycja ucznia, choroba bliskiego członka rodziny, wydarzenia losowe (kradzież, nagła awaria, uczestnictwo bądź bycie świadkiem wypadku drogowego, trudności komunikacyjne, zagubienie bądź uszkodzenie kluczy/zamka wejściowego w drzwiach, konieczność udzielenia pomocy poszkodowanemu, który znalazł się bezpośrednio na drodze do szkoły i in.). Pomysłowość młodzieży i rodziców bywa pod tym względem niemalże nieograniczona ¹).

Co prawda aż 46 i 71 % (odpowiednio gimnazjum i na pozycji drugiej liceum) nauczycieli posiadających tego rodzaju doświadczenia uzależniają usprawiedliwienie nieobecności ucznia niespowodowanej chorobą od przyczyny i częstotliwości tego rodzaju wydarzeń, ale rodzice pozostają w tym zakresie przeciwdziałania absencji niemal całkowicie bierni.

Ilustruje to tabela nr 7 .

Tabela nr 7 –

Inne aspekty absencji uczniów w szkole w opinii uczniów gimnazjum i liceum

| | | |
|---|------------------------|---------------------|
| 1. Jak często, poza sytuacjami kiedy jesteś chory /-a, opuszczasz zajęcia szkolne ? | UCZNIOWIE GIMNAZJUM | UCZNIOWIE LICEUM |
|---|------------------------|---------------------|

¹ Zamieszczone przykłady racjonalizowania nieobecności w szkole nie są rezultatem badań , wynikają natomiast z wcześniejszych doświadczeń autorki tekstu w roli wychowawcy klasy)

| | | |
|---|-----|-----|
| a. nigdy | 4% | 4% |
| b. sporadycznie (1-2 razy w semestrze) | 50% | 36% |
| c. czasem (3-4 razy w semestrze) | 20% | 35% |
| d. często (więcej niż 5 razy w semestrze) | 26% | 25% |
| 2. Czym, poza chorobą, spowodowane bywają Twoje nieobecności w szkole ? | | |
| a. wagarami | 16% | 21% |
| b. wizytami u lekarza /dentysty | 32% | 23% |
| c. wyjazdami | 19% | 19% |
| d. przejściową niedyspozycją | 10% | 17% |
| e. udziałem w innych, ważnych zajęciach | 7% | 12% |
| e. obowiązkami domowymi | 12% | 5% |
| f. innymi przyczynami. Jakimi ? | 4% | 3% |
| 3. Czy Twoi rodzice zezwalają Ci na inne, nie spowodowane chorobą nieobecności w szkole ? | | |
| a. tak | 54% | 67% |
| b. nie | 46% | 33% |
| 4. Czy Twoi nauczyciele znają prawdziwy powód tych nieobecności ? | | |
| a. tak | 54% | 55% |
| b. nie | 46% | 45% |
| 5. Jak reagują nauczyciele wiedząc, że nie uczęszczasz do szkoły a Twoja nieobecność nie wynika z choroby ? | | |
| a. usprawiedliwiają | 33% | 16% |
| b. nie usprawiedliwiają | 21% | 13% |
| c. zależy, co jest powodem nieobecności | 37% | 54% |
| d. zależy od częstotliwości | 9 % | 17% |

Z przeprowadzonych badań wnioskować można, że problem absencji uczniowskiej niespowodowanej chorobą i wagarów, jako jednej z jej form, narasta i staje się czynnikiem znacznie pogarszającym funkcjonowanie w roli ucznia, rzutuje też na wyniki w nauce, w tym

wyniki egzaminów zewnętrznych. Wywołuje wewnętrzne konflikty, promuje nieobowiązkowość i wprowadza model unikania w miejsce konfrontacji ze skutkami własnych wyborów, a poprzez odrzucanie odpowiedzialności za siebie zakłóca rozwój społeczny i moralny uczniów. Nauczyciele, świadomi powagi problemu, przeciwdziałają mu jednak w zawężony sposób, nie współpracując z rodzicami lub czyniąc to w niewielkim stopniu .

Oto na zakończenie kilka wniosków i możliwych propozycji mających na celu usprawnienie współpracy między nauczycielami a uczniami, a także szkołą i środowiskiem rodzinnym dziecka, jako warunku szerszej i efektywniej rozumianej profilaktyki wagarów i innych form nadmiernej absencji uczniów :

- zjawisko wagarów i wysokiej absencji uczniów ma w świetle przeprowadzonych badań charakter powszechny;
- zainteresowanie przeciwdziałaniem temu zjawisku, tak wśród nauczycieli jak i rodziców ma charakter raczej deklaracyjny niż rzeczywisty. Obok negatywnego odbioru proponowanych w badaniach rozwiązań brak własnych pomysłów na przeciwdziałanie wagarom i nadmiernej absencji;
- w obszarze reakcji ze strony rodziców wobec wagarów pojawia się ambiwalencja dotycząca świadomości zła jakie wagary wyrządzają, tego, jaka powinna być właściwa wobec nich reakcja i kto powinien podejmować działania tak profilaktyczne, jak zmierzające do rozwiązania już istniejącego problemu;
- wagary nie są zjawiskiem, które ma jedną , główną przyczynę: bywają spowodowane nieradzeniem sobie z nauką, zbyt dużą ilością lekcji, nudą panującą na zajęciach, na ostatnim miejscu nieścisłościami w kontrakcie, czy innych dokumentach regulujących interakcje uczniów i nauczycieli. Rzadko odnotowywanymi powodami wagarów są zagrożenie przemocą na terenie szkoły, zła atmosfera czy strach przed nauczycielami. Głównym narzędziem opresji są złe oceny, nierzadko używane jako oręż w stosunkach z uczniem i jedyna forma uświadomienia mu, dlaczego postępuje źle nie chodząc do szkoły.

Sugestie dotyczące możliwych rozwiązań :

- pedagogizacja rodziców w zakresie skutków wagarów i absencji (słabsze wyniki egzaminów, konieczność korzystania z korepetycji celem uzupełnienia luk w wiedzy, negatywne oddziaływanie towarzyszącej wagarom atmosfery na rozwój psychospołeczny nastolatka, spowalnianie go), prowadzące do stopniowej zmiany rodzicielskiego myślenia o szkole tak, by zrozumieli oni, że uczestnictwo w lekcjach nie jest i nie może być traktowane jako alternatywa dla innych zajęć odbywających się w tym samym czasie;
- poprawa komunikacji z rodzicami (być może kontrakt na początku roku obejmujący wynegocjowaną ilość i powody usprawiedliwianych, poza chorobą, nieobecności dziecka, umowa z nauczycielem o telefonicznym (esemesowym) informowaniu o absencji dziecka w szkole danego dnia);

- stosowanie bardziej otwartych form komunikacji z uczniami, wdrożenie debat wychowawczych i wspólnych prób rozwiązania problemu, jakim są wagary i inne formy nieobecności (Gordon, techniki komunikacyjne, analiza transakcyjna, treningi zachowań asertywnych, podejścia semi-terapeutyczne skoncentrowane na potrzebach ucznia);
- ścisła współpraca z pedagogiem szkolnym;
- przeciwdziałanie liberalizacji absencji poprzez informowanie lekarzy, edukatorów, organizatorów kursów, w jakich godzinach najlepiej badać, leczyć czy oferować dodatkowe zajęcia młodzieży;
- nagradzanie poprawiającej się frekwencji;
- wyjaśnianie nieścisłości w kontrakcie na korzyść uczniów, unikanie rozwiązań opartych na manipulacji i niedopowiedzeniach, w miarę możliwości odchodząc od modelu władzy pedagogicznej i hierarchizacji stosunków w szkole na rzecz demokracji i stymulowania autonomii uczniów;
- stymulowanie ciekawości poznawczej uczniów, wprowadzanie innowacji podczas lekcji.